Model Question Paper

Class-XII (Regular) (Session : 2020-21)

Subject-Sanskrit

Time Allowed : 3 hrs **Maximum Marks : 85**

विशेष निर्देश

(क) अपनी उत्तर-पुस्तिका के मुख्य पृष्ठ के ऊपर बाँई और दिए गए वृत में प्रश्न-पत्र सीरीज अवश्य लिखें।

(ख) प्रश्नो के उत्तर देते समय जो प्रश्न-संख्या प्रश्न-पत्र पर दर्शाई गई है उत्तर-पुस्तिका पर भी वही प्रश्न-संख्या लिखना अनिवार्य है।

(ग) उत्तर-पुस्तिका में खाली पन्ना/पन्ने मत छोडिए।

(घ) प्रश्न-पत्र चार मुख्य खण्डों में विभक्त किया गया है।

(ङ) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं। प्रत्येक प्रश्न के सभी भागों को एक साथ ही लिखिए।

(च)सुलेख का विशेष ध्यान दीजिए।

खण्ड-'क'

(अपठितांश-अवबोधनम्)

1. अधोलिखित गद्यांश पठित्वा तदाधारितानां प्रश्नानामुत्तराणि लिखत:-

प्राचीनकाले स्त्रीशिक्षाया: अतीव महत्त्वमासीत्। यवनशासकानां शासनकाले तै: स्त्रीणां शिक्षा परिसमाप्ता। आङ्गलीयानां शासनकाले भारतीया: उच्चशिक्षायै विदेशे अगच्छन्। तत्रत्यानां नारीणां सर्वतोमुखीम् उन्नतिम् विलोक्य ते विस्मितो: अभवन्। महान् सुधारक: राजा राममोहनराय: स्त्रीशिक्षाया- प्रबलसमर्थक: आसीत्। अस्माकं धर्म सुधारकै: स्त्री शिक्षायै अनेका: संस्था: स्थापिता: यासु सहस्रश: कन्या: शिक्षाम् अलभन्त।

(अ) एकपदेन उत्तरत:-

1. स्त्रीशिक्षाया: प्रबलसमर्थक: क: आसीत्?

(ब) पूर्ण वाक्येनोत्तरत:-

2. यवन शासका: किं अकुर्वन्?

अथवा

प्राचीन काले कस्याया: अतीव महत्त्वमासीत ्?

(ग) यथानिर्देशम् उत्तरत:-

3. 'शिक्षायै' इति पदे कतमा विभक्ति:?

4. 'कन्या शिक्षा' इत्यत्र विशेषणपदं किम्?

5. 'अस्य गद्यांशस्य उचित शीर्षकं लिखत। 5

2. अधोलिखित अुच्छेदं पठित्वा पदाधारितानाम् प्रश्नानामुत्तराणि लिखत:-

रामायणं सप्तकाण्डेषु विभक्तं वर्तते। एतेषां काण्डानां नामानि सन्ति-बालकाण्डम्, अयोध्याकाण्डम्, अरण्यकाण्डम् किष्किन्धा-काण्डम्, लंकाकाण्डम्, सुन्दरकाण्डम्, युद्धकाण्डम्, उत्तरकाण्डम् च। पाश्चात्य-विद्वान्स: रामायणस्य उत्तर-बालकाण्डे प्रक्षिप्ते मन्यन्ते। रामायणे चतुर्विशति: सहस्रसंख्याका: श्लोका: सन्ति। रामायणे अनुष्ट्य छन्दस: प्राधान्यं वर्तते। रामायणे महाकाव्यस्य लक्षणानि संघटन्ते। रामायणं करुणरसपरिपूर्णं काव्यम्। रामायणस्य रचना आदिकविना वाल्मीकिना कृता। रामायणमादिकाव्यं वर्तते। अनुष्टुप् छन्दसो आविष्कर्त्ता महर्षि: वाल्मीकि:। रामायणे भारतीय संस्कृते संजीवं चित्रणं वर्तते।

(क) एक पदेन उत्तरत:-

1. रामायणस्य काण्डानाम् कतिसंख्या वर्तते?

2. रामायणस्य क: कर्त्ता?

3. रामायणे कति श्लोका: वर्तन्ते?

(ख) पूर्णवाक्येन उत्तर:-

4. अनुष्टुप छन्दसो आविष्कर्त्ता क: आसीत्?

अथवा

रामायणं कीदृशं काव्यम् अस्ति?

(ग) यथानिर्देशम् उत्तरत:-

5. 'रामायणं आदिकाव्यम्'' इत्यस्य विशेषपंद लिखत।

6. ''काण्डानाम'' इति पदे कतमा विभिक्ति:?

7. ''अस्ति'' इति स्थाने कि०क्रिया पदम् प्रयुक्तम्?

8. अस्य गद्यांशस्य उचित शीर्षकं लिखत। 8

खण्ड-'ख'

(रचनात्मक कार्यम्)

3. प्रदत्त शब्द सूची साहाय्येन उचित पदानि चित्वा रिक्त स्थान पूर्ति करणीया:- 8

एकस्मिन् देवालये ताम्रचूड़नाम् .... वसति स्म। स: .... देशाटनं कृत्वा जीविका निर्वाहं करोति स्म। एकदा भिक्षां .... संस्थाप्य नागदन्ते अवलम्ब्य स: ....। एक: मूषक: उत्कृत्य-उत्कृत्य भिक्षापात्रस्यां सर्वां .... अखादत्। स: खिन्न: तत्र अध: भूमौ अखनत्। स: तत्रस्थं .... आदाय सुप्त: तदा मूषक: उत्कर्त्तुं न ....। परिव्राजक: .... धनं हृत्वा प्रसन्नोऽभवत्।

शब्द-सूची

भिक्षाम्, अस्वपत, प्रत्यहम्, भिक्षापात्रे, परिव्राजक:, मूषकस्य, अशक्नोत्, धनम्।

4. अधोलिखितं संकेतपदानि आधृत्य अनुच्छेदं लिखत:-

संकेतपदानि:-

कविकुलगुरु:, जनश्रुतिरियं, वाग्विशेष:, अपमानेन दग्ध: त्रीणि नाटकानि, कालिदेव्या, व्यरचयत्, द्वे महाकाव्ये, सप्त ग्रन्था:, द्वे खण्डकाव्ये।

अथवा

अधोलिखित विषयोपरि अनुच्छेदं लिखत:-

मम मित्रम् 8

खण्ड- 'ग'

(पठितांश-अवबोधनम)

5. अधोलिखितं गद्याशं पठित्वा तदाधारितानाम् प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत:-

इयं हि लब्धापि खलु दु:खेन परिपाल्यते। परिपालितापि प्रपलायते। न परिचयं

रक्षति। नाभिजनमीक्षते। न रूपं आलोक्यते। न कुलक्रमुमनुवर्तते। न शीलं पश्यति। न वैदग्धयं गणयति। नश्रुतमाकर्णयति। न धर्ममनुरुध्यते। न त्यागमाद्रियते। न विशेषज्ञतां विचारयति। नाचारं पालमित। न सत्यभवबुध्यते।

प्रश्न:-

(क) एक पदेन उत्तरत:-

1. लब्धापि दु:खेन का परिपाल्यते?

अथवा

लक्ष्मी किं न गणयति?

(ख) पूर्ण वाक्येन उत्तरत:-

2. अत्र क: कं उपदिशति?

(ग) यथा निर्देशम उत्तरत:-

3. 'सुखेन' इंति पदस्य किं विलोम पदम्?
4. 'पश्यति' इति पदस्य स्थाने किं पर्यायपंदम्?
5. 'रक्षति' इति पदे क: धातु: कश्च लकारं: प्रयुक्त:? 5

6. अधोलिखितं पद्यांशं पठित्वा तदाधारितानां प्रश्नानामुत्तराणि लिखत:-

ईशावास्यमिदं सर्वं यत्किञ्च जगत्यां जगत्।
तेन व्यक्तेन भुञ्जीथा मा गृध: कस्यस्विद्धनम्।।

(क) एक पदेन उत्तरत:-

1. मनुष्य: कस्यस्विद् किं न गृधेत्।

अथवा

जगत् सर्वं केन आवास्यम्?

(ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत:-

2. मनुष्य: कस्य भावनया संसारं भुञ्जीत्?

(ग) यथानिर्देशम् उत्तरत:-

3. 'जगत्याम्' इत्यत्र का विभक्ति:?

4. 'वित्तम्' इत्यस्य स्थाने किं पदं प्रयुक्तम्?

5. 'ईशावास्यमिदम्' इत्यस्य पदविच्छेदं कुरुत? 5

7. अधोलिखित नाटयांशं पठित्वा तदाधारितानां प्रश्नानामुत्तराणि लिखतः-

बटवः- कुमार! कुमार! अश्वोऽश्व इति कोऽपि भूतविशेषो जनपदेष्वनुश्रूयते, सोऽयम धुनाऽस्माभिः स्वयं प्रत्यक्षीकृतः।

लवः- 'अश्वोऽश्व' इति नाम पशुसमाम्नाये सांग्रामिके च पठ्यते, तद ब्रूत-कीदृशः?

(क) एक पदेन उत्तरतः-

1. कैः अश्वः प्रत्यक्षीकृतः?

अथवा

'कुमार' इति पदं कस्मै प्रयुक्तम्?

(ख) पूर्णवाक्येन उत्तरतः-

2. 'अश्वः' इति नाम पशु समाम्नाये सांग्रामिके च केन पठ्यते?

(ग) यथानिर्देशम उत्तरतः-

3. 'अस्माभिः' इति पदे कतमा विभकितः?

4. 'अनुश्रूयते' इति क्रिया पदे कः उपसर्गः?

5. 'जनपदेष्वनुश्रूयते' इति पदे सन्धिविच्छेदं कुरुत। 5

8. रेखांकित कथनानि आश्रित्य चतुर्णां प्रश्ननिर्माणं कुरुतः-

(क) पृथिव्याः सत्त भेदाः सन्ति।

(ख) राज्ञाम् उपदेष्टारः विरलाः भवन्ति।

(ग) सञ्चयः न कर्त्तव्यः।

(घ) योगः कर्मसु कौशलम्।

(ङ) कौत्सः वरतन्तोः शिष्यः आसीत।

(च) सन्मित्रं पापात् निवारयति। 4

9. अधोलिखितानां शब्देषु चतुर्णां अर्थ लिखतः-

प्रेत्य, मरालः, रसालः, मेघमाला, क्षीरम्, निशम्य। 2

10. अधोलिखितानाम् कयोः द्वयोः भावार्थ स्पष्टीकुरुत:-

(क) तेन व्यक्तेन भुञ्जीथाः।

(ख) कोटीश्चतस्त्रो दश चाहर।

(ग) योगः कर्मसु कौशलम्। 3+3=6

11. अधोलिखितस्य श्लोकस्य अन्वयं लिखत:-

बुद्धियुक्तो जहातीह उभे सुकृतदुष्टकृते।

तस्माद्योगाय युज्यस्व योगः कर्मसु कौशलम्।।

अन्वयः- बुद्धियुक्तः .... उभेइह जहाति। तस्मात् .... युजस्व योगः .... कौशलम् (भवति)। 3

12. पञ्च प्रश्ननानां संस्कृतेन उत्तरत:-

(क) केषाम् उपदेष्टारः विरलाः सन्ति?

(ख) विद्यया किं प्राप्नोति?

(ग) चन्द्रकेतुः कः आसीत्?

(घ) लक्ष्मीमदः कीदृशः?

(ङ) अकर्मणः किं ज्यायः?

(च) सर्वत्र कीदृशं नीरम् अस्ति?

(छ) नीडेषु के प्रतिनिवर्तन्ते? 5

13. (क) भर्तृहरेः अथवा कालिदासस्योपरि हिन्दी भाषायाम् संक्षिप्त-परिचयं लिखत।

(ख) 'रघुकौत्ससंवाद' अथवा 'विक्रमस्यौदार्यम्' पाठस्य सारं संक्षेपेण हिन्दी भाषायां लिखत। 2½+2½=5

खण्ड- 'घ'

(छन्दोऽलंकारपरिचयः)

14. (क) 1. कस्मिन् गणे सर्वे वर्णाः लघवः भवन्ति?

2. 'वसन्तः' अस्मिन् पदे कः गणः? 1,1

(ख) कयोः द्वयोः छन्दसोः लक्षणं, उदाहरणम्, संगतिं सहितं लिखत:-

मालिनी, वंशस्थ, अनुष्टुप। 3+3=6

15.(क) रिक्त स्थानानि पूरयतः-

1. .... अनुप्रासः।

2. सम्भावनमथोत्प्रेक्षा .... समेन यत्। 1,1

(ख) कयोः द्वयोः अलंकारयोः लक्षणम्, उदाहरणम्, संगति सहितं लिखतः-

उपमा, रूपकः, उत्प्रेक्षा। 3+3=6